

Σίριλ Μάνγκο (1928-2021)

Ο **επιφανής βρετανός βυζαντινολόγος που πέθανε στις 8 Φεβρουαρίου** συνέβαλε σημαντικά στην αναθεώρηση της εικόνας του μεσαιωνικού ελληνικού πολιτισμού

ΤΟΥ
ΜΑΡΚΟΥ ΚΑΡΑΣΑΡΙΝΗ

Η σύγχρονη όψη του Βυζαντίου

«**Δ**εν θα διάλεγα να ζήσω στο Βυζάντιο»: σε αντίθεση με τους περισσότερους ιστορικούς, οι οποίοι φοβούνται από το αντικείμενο των σπουδών τους σε βαθμό εξιδανίκευσης, ο *Σίριλ Μάνγκο* αντιμετώπιζε στον πειρασμό της ωραιοποίησης του παρελθόντος. Συναισθηματικά δεμένος με τον κόσμο αυτό ήταν, όπως παραδεχόταν σε συνέντευξή του στα «Νέα» τον Μάιο του 2007, επεσήμαινε όμως πως στα μεσαιωνικά χρόνια «η ζωή δεν ήταν ωραία». Έχοντας γεννηθεί στην Κωνσταντινούπολη και έχοντας έρθει από νεαρή ηλικία σε επαφή με τα μνημεία, τα ερείπια, τα ίχνη της αυτοκρατορίας της Νέας Ρώμης, ακολούθησε την αρχική του κλίση στην αρχαιολογία και διά των κλασικών σπουδών, πρώτα στο Πανεπιστήμιο του Σεντ Αντριους και μετά σε εκείνο του Παρισιού, αναζήτησε στη διάρκεια μιας μακράς σταδιοδρομίας τη συγκρότηση της σύγχρονης ιστορικής απάντησης στο ερώτημα «τι είναι το Βυζάντιο».

Ο Σίριλ Μάνγκο διέγραψε μια λαμπρή ακαδημαϊκή πορεία στα Πανεπιστήμια του Χάρβαρντ (1958-1963 και 1968-1973), του Κινγκς Κόλετζ (1963-1968) και της Οξφόρδης (1973-1995), όπου δίδασκε κατά σειρά επί τέσσερις σχεδόν δεκαετίες. Υπήρξε κρίκος μιας αλυσίδας ονομαστών βυζαντινολόγων που περιλάμβανε μεταξύ άλλων τους *Γιστάβ Σλουμπέρζε*, *Αλεξάντερ Βασίλιεφ*, *Ανρί Γκρεγκουάρ*, *Γεώργκι Οστρογκόρσκι*, *Στίβεν Ράνσιμαν*. Γνωστός στην Ελλάδα κυρίως μέσα από το βιβλίο του *Βυζάντιο. Η αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης* (εκδ. **Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τράπεζας**), μια λοξή ματιά στην καθημερινή ζωή, στη φιλολογία, στην τέχνη και στην κοσμοθεορία των Βυζαντινών, ο Μάνγκο έδωσε έμφραση στα πολιτισμικά στοιχεία τα οποία κατά τον ίδιο έρχονταν μελέτης, ώστε να αναδειχθεί το πραγματικό υπόβαθρο της «γεγονοτολογικής ιστορίας» που κυριαρχούσε στις ιστορικές πηγές της εποχής.

Η ανάδυσση μιας νέας εικόνας

Η αναδιάρθρωση που ζήτησε ο Μάνγκο συνέπεσε με μια σημαντική στροφή στις βυζαντινές σπουδές. Στον πρόλογο της πρώτης έκδοσης του *The Oxford History of Byzantium* (εκδ. Oxford University Press, 2002) σημείωνε ότι στη διάρκεια του 20ού αιώνα η πρόσληψη του Βυζαντίου είχε μεταβληθεί: μια εποχή μηχανοραφικών, παρακμής και ηθικής έκπτωσης θεωρούνταν πλέον περίοδος επικής, η δεισιδαιμονία που της είχε αποδώσει ο ιστορικός του 18ου αιώνα *Εντουαρντ Γκί-*

μμον αναγνωριζόταν ως πνευματικότητα, η υποτιθέμενη «αδέξια» τέχνη της ενέπνεε την αντίδραση στον αποστεωμένο ακαδημαϊκό κλασικισμό. Μεταπολεμικά, την αντίληψη της τομής μεταξύ αρχαίων και μέσων χρόνων αντικατέστησε το παράδειγμα της «ύστερης αρχαιότητας», μιας μεταβατικής στιγμής πολιτισμικών ισορροπιών, ριξίων και συνεχιζόντων που διήρκεσε από τον 3ο ως τον 7ο αιώνα μ.Χ. Κοινή σε Λατινικό και ελληνικό κόσμο, καρός της Ρώμης και της Ραβέννας, αλλά και της Κωνσταντινούπολης και της Αλεξάνδρειας, του *Αυγουστίνου* αλλά και του *Γρηγορίου Ναζαζηνού*, του *Αμμιανού Μαρκελλίνου* αλλά και του *Προκόπιου*, χαρακτηριζόταν από «εναίο πολιτισμικό κλίμα». «Η ύστερη αρχαιότητα ήταν το πολιτισμικό έδαφος από το οποίο βλάστησαν τόσο η μεσαιωνική ανατολή όσο και η μεσαιωνική δύση» υπογράμμιζε ο Μάνγκο.

Για τον βρετανό ιστορικό η μεσαιωνική αυτή ανατολή εξελίχθηκε σε ένα πολυεθνικό κράτος, με τη θρησκεία στο προσκήνιο, λιγότερο ανεκτικό από το Ισλάμ και οριακά ανεκτικότερο από τη δυτική χριστιανοσύνη, εντός του οποίου η συνύπαρξη των πολιτισμών ήταν περισσότερο ζήτημα ανάγκης παρά επιλογής. Εμπροσθέν με την έννοια της «τάξης» επέδειξε αξιοσημείωτη πολιτική σταθερότητα και μεγάλη πολιτισμική άνθηση επιβιώνοντας χωρίς διακοπή από την αρχαιότητα ως την αυγή των νεότερων χρόνων, κληροδοτώντας τελικά στη Δύση την ελληνική παιδεία, τη φιλοσοφία, τον *Ομηρο*, ασκώντας επιρροή στην πρώτη ιταλική Αναγέννηση. Εκείνο που επεδίωκε να μεταδώσει στον αναγνώστη του ο Μάνγκο ήταν, σύμφωνα με τον καθηγητή του Πρίνστον και κορυφαίο ειδήμονα της ύστερης αρχαιότητας *Πίτερ Μπράουν*, η αίσθηση των ίδιων των Βυζαντινών για τη ζωή, την τέχνη και την κουλτούρα τους: «Αυτό που ακούμε είναι μια ξένη γλώσσα. Οι πρόμιοι Χριστιανοί επιμένουν να λένε πολύ διαφορετικά πράγματα από όσα λέμε εμείς κοιτάζοντας τα μνημεία που οικοδομούσαν και επισκέπτονταν». Το αποτέλεσμα για τον Μπράουν είναι μια εικόνα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας που φωτίζει πολλά σημεία τα οποία η σύγχρονη ματιά μας αδυνατεί να διακρίνει χωρίς καθοδήγηση. «Το Βυζάντιο δεν χρειάζεται απολογητές. Ο κομβικός του ρόλος στην ιστορία της Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής είναι ιστορικά καταγεγραμμένος» διαβεβαίωνε το 2002 ο Σίριλ Μάνγκο – και στην καταγραφή αυτή συνέβαλε τα μέγιστα και ο ίδιος.